

A fost odată Hohe Rinne. Întemeierea stațiunii Păltiniș*

Mircea DRAGOTEANU**
Oana Mihaela TĂMAȘ***

Keywords: turism, Carpatians, Hohe Rinne, SKV, Sibiu.

Once again from Hohe Rinne. The Foundation of Paltiniș Mountain Resort

This work presents the way Hohe Rinne (Păltiniș) resort was founded, from the first intentions (1885) to the building of the first chalets (1892-1894). The research has been based on documents, postal history items, postcards and photos, SKV year books and memoirs. Păltiniș (Hohe Rinne) was the highest altitude resort opened in the Carpathians (June 10th, 1894). Its founder was The Transylvanian Carpathian Tourists Society (S.K.V.), an important Saxon association, active between 1880-1945, who also built many chalets like Bâlea, Negoiu, Preșba, Urlea, Mălăiești, Bolboci, Parâng. The chalets of Păltiniș Rest Home (Kurhaus auf der Hohen Rinne) and related facilities needed a high amount, equivalent to about 100 kg of gold in that time currency. This sum was obtained 50% from donations and SKV funds, the rest being guaranteed with his own wealth by the first president of SKV, advocate dr. Carl Conradt. The first buildings from Hohe Rinne were constructed by Romanian workers leaded by Șerban Cruciat from Rășinari.

Bibliografia aferentă începuturilor turismului în Carpați și Îndeosebi cea legată de întemeierea Păltinișului este săracă și greu accesibilă atât istoricilor, cât și publicului larg. Asociația Carpatină Transilvană – Siebenbürgischer Karpathen-Verein a lăsat prin anuarele sale descrierea cu acuratețe a activităților proprii, inclusiv asupra începuturilor stațiunii Păltiniș (Hohe Rinne), dar aceste anuare, publicate în limba germană, sunt astăzi rarități bibliofile. Datorită poștei sale locale, Păltinișul a fost obiect de studiu îndeosebi pentru colecționari din domeniile filateliei și istoriei poștale. Între aceștia, sibienilor Ludwig Dengel¹, Emanoil Munteanu² și Liviu Nicolae Cristea³ le datorăm informații și imagini esențiale privindu-i pe întemeietorii stațiunii și pentru reconstituirea primilor ani ai Păltinișului. Sărăcia surselor de informație, segmentarea acestora pe domenii diferite și, pe de altă parte, importanța Păltinișului pentru dezvoltarea turismului în Carpați ne-au făcut să considerăm necesară publicarea acestui material.

* **Investește în oameni!** FONDUL SOCIAL EUROPEAN. Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013. **Axa prioritară 1.** Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere. **Domeniul major de intervenție 1.5.** Programe doctorale și postdoctorale în sprijinul cercetării. Contract nr: POSDRU/88/1.5/S/60185: „STUDII DOCTORALE INOVATIVE ÎNTR-O SOCIETATE BAZATĂ PE CUNOAȘTERE”.

** Doctor în medicină și doctor în istorie, șef de secție la Institutul Regional de Gastroenterologie și Hepatologie „Prof. dr. Octavian Fodor”. Domenii de competență: istorie poștală, istoria SKV, medicină nucleară, jurnalistică (e-mail dragoteanu@yahoo.co.uk).

*** Doctorand în istorie la Facultatea de Istorie și Filosofie, Univeristatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca. Domenii de competență: istoria alcoolismului și a civilizației consumului de alcool în România, istoria socială a României 1860-1940 (e-mail oana.tamas@ubbcluj.ro).

¹ Dengel 1947.

² Munteanu 1980.

³ Nicolae 1965.

1. Decizia înființării stațiunii. Alegerea amplasamentului

Apariția stațiunii Păltiniș s-a datorat dorinței manifestate în anii '80 și '90 ai secolului al XIX-lea de către o serie de personalități importante din comunitatea sașilor de a se înființa o stațiune climaterică în munții din apropierea Sibiului. Această acțiune a fost o urmare firească a activităților de pionierat turistic desfășurate de Asociația Carpatină Transilvană – S.K.V. în Carpații Meridionali, încă de la înființarea sa în noiembrie 1880. Accesibilizarea zonelor de creastă și a vârfurilor muntoase pentru excursioniști era un obiectiv care înregistrase câteva realizări notabile prin construcția în ritm alert de către S.K.V. a unor cabane, precum Godeanu (1881), Negoiu (1881), Piatra Craiului (1881)⁴, Postăvaru (1881), Rodna (1882), Mălăiești (1882), Bâlea (1883), Preșba (1887)⁵. Promovarea în rândul publicului a drumețiilor montane și a beneficiilor climatului alpin ar fi primit o meritată încununare prin înființarea unui loc de cură situat într-o zonă cât mai înaltă a Carpaților, unde atât iubitorii muntelui, cât și suferinzii să se poată bucura de efectele⁶ reconfortante și vindecătoare ale unei șederi suficient de lungi într-o stațiune de altitudine⁷.

Inițiativa înființării unei stațiuni montane lângă Sibiu a fost lansată public la 27 martie 1885 de către un proeminent membru al Asociației Carpatine din Ardeal, medicul militar de regiment Julius Pildner von Steinburg (fig. 1). Într-o conferință ținută la Sibiu sub auspiciile S.K.V., dedicată „influenței climatului de altitudine asupra sănătății”, doctorul Pildner a pledat pentru înființarea în Carpații Meridionali a unui „loc de cură”, numit la momentul respectiv „sanatoriu”, unde atât persoanele suferinde, cât și turiștii iubitori de munte să-și poată căuta liniștea și sănătatea⁸. Propunerea făcută în condițiile amintite a fost primită cu entuziasm în Secțiunea din Sibiu a Asociației Carpatine S.K.V.

Ideea a atras, prin urmare, mulți adepți și a găsit imediat suport, inclusiv din partea autorităților. Încă în același an 1885, însuși împăratul Franz Josef a dat un semnal favorabil pentru această nobilă inițiativă, prin donarea din partea sa și a prințului moștenitor Franz Ferdinand a unei sume de 300 guldeni⁹. Gestul său a fost urmat de alte contribuții financiare în favoarea proiectatei Case de Cură, venite în special din zona Sibiului.

Imaginea foarte favorabilă de care se bucura S.K.V. în rândul publicului larg a contribuit în mod decisiv la strângerea unor sume care să facă proiectul sustenabil din punct de vedere financiar, iar relativa prosperitate a comunităților săsești în acea perioadă de după încheierea războiului vama cu Regatul României a constituit un suport economic foarte important.

⁴ Heltmann, Roth 1990, p. 75.

⁵ Dragoteanu 2008, p. 32

⁶ Heltmann, Roth 1990, p. 77.

⁷ Voicu-Vedea 1995, pp. 11-25.

⁸ Au existat și controverse în privința paternității ideii de înființare a primei stațiuni montane din Carpați. Anuarul S.K.V. din 1901 menționează în necrologul lui Carl Conradt că ideea care a dus la întemeierea Păltinișului ar fi aparținut acestuia, Pildner fiind cel care a făcut-o publică. Astăzi e mai puțin important și practic imposibil de stabilit cine a fost cel dintâi care a intuit importanța unui loc de cură în Carpații Meridionali. Atât Conradt, cât și Pildner au avut ulterior un rol esențial în înființarea propriu-zisă a stațiunii, la care au colaborat în cele mai înalte funcții ale comisiei special constituite de S.K.V. pentru conducerea lucrărilor de construcție.

⁹ Schuller 1904, pp. 7-13.

Au fost evaluate succesiv pentru locație Valea Bâlea (unde pretențiile financiare ale posesorilor de terenuri au fost inacceptabile), zona Surul, Crințul Săliștei, Preșba,¹⁰ Șanta, Dușul și Bistra, dar toate aceste variante au trebuit să fie respinse din varii motive¹¹. Într-un sfârșit, în 1890, după cinci ani de tatonări și căutări, propunerea care s-a dovedit benefică a fost făcută de Gustav Conrad, pădurarul-șef de circumscripție al comunei Cristian de lângă Sibiu. Gustav Conrad fusese unul dintre întemeietorii Asociației Carpatine și activase încă în 1880 ca membru al primului ei comitet de conducere. Prin natura meseriei sale, Gustav Conrad era un bun cunoscător al unui extins areal din Munții Cindrelului, astfel încât a fost în măsură să identifice în zonă un loc potrivit pentru „sanatoriu”. El a sugerat amplasarea stațiunii într-o zonă muntoasă împădurită ce aparținea Cristianului, mai precis într-o vâlcea situată pe versantul sud-vestic al șeii dintre vârfurile Păltiniș și Oncești, la o altitudine de 1400 metri¹¹. În apropierea locului propus trecea un drum pentru căruțe ce lega zona montană a Cristianului și Rășinarilor de Valea Sadului și, șerpuiind peste culmea Ștefleștilor, de Valea Frumoasei¹².

Chiar lângă vâlceaua aleasă de Gustav Conrad ieșea la suprafață un frumos izvor cu apă limpede și rece al cărui nume dat de locuitorii de limbă germană ai Cristianului era „Hohe Rinne” („Jgheabul de sus” sau, altfel tradus, „Scocul de la înălțime”).

Locul ales pentru stațiune avea și unele inconveniente, dintre care deloc neglijabile erau dificultatea ajungerii în zonă și lipsa soarelui în orele de dimineață. Greutatea accesului și mai ales distanța față de Sibiu nu erau impedimente atât de importante cum ar fi fost în locațiile deja respinse de la Bistra, de la Bâlea sau de la Duș, dar au condus la cheltuieli însemnate în anii de după inaugurare. Sume importante și o muncă tenace au fost necesare pentru amenajarea inițială a drumului de legătură cu comuna Cristian și, ulterior, pentru deschiderea unei șosele de acces dinspre Rășinari.

Absența matinală a soarelui a fost considerată de către o parte a conducerii S.K.V. un handicap important pentru amplasamentul de la Hohe Rinne. Ea avea însă să fie în mod paradoxal benefică imediat după Primul Război Mondial. Atunci, umbra și răcoarea din orele de dimineață au constituit impedimentele care au salvat stațiunea de la o rechiziționare ce ar fi transformat-o în așezământ pentru tuberculoși. Izvorul „Hohe Rinne”¹³ a fost cel care a dat numele german al viitoare stațiuni, așa cum vârful muntos din apropiere i l-a dat pe cel românesc: „Păltiniș”. Încă dinaintea alegerii acestui loc ca amplasament al viitorului „sanatoriu”, denumirea „Hohe Rinne” era gravată pe o stâncă aflată lângă izvor. Piatra respectivă a constituit decenii de-a rândul un adevărat simbol al stațiunii, dar a fost distrusă în perioada de indolență din anii comunismului, probabil în timpul unor lucrări la drumuri.

2. Contractul cu comuna Cristian, proprietara terenului

Proprietara zonei muntoase în care se afla vâlceaua de la Hohe Rinne era comuna Cristian¹⁴, o veche așezare săsească situată la 5 km de Sibiu pe drumul către Sebeș, care

¹⁰ Schuller 1904, pp 65-74.

¹¹ Sigerus 1997, pp. 67-73.

¹² Dragoteanu 1998, pp. 9-10.

¹³ Kiszling 1924, p. 23.

¹⁴ Comuna Cristian este denumită în germană *Grossau*, iar în maghiară *Kereszténysiget*.

din timpuri vechi deținea în Munții Cibinului câteva sute de hectare de păduri și fânețuri. Cristianul era la sfârșitul secolului al XIX-lea o comunitate prosperă cu 2.900 locuitori, amintită în ghidurile turistice pentru frumoasa sa biserică fortificată și împrejurimile deosebit de pitorești.

Înființarea unei Case de Cură pe terenuri aflate în proprietatea comunei și care altminteri nu aveau o întrebuințare deosebită trebuie să fi părut conducătorilor din Cristian ca un fapt profitabil, deși comunitățile rurale din Ardeal erau la acel timp foarte refractare în privința cedării sau arendării pădurilor ori a suprafețelor arabile. Condițiile contractuale oferite către S.K.V. au fost în final tentante pentru momentul respectiv. După negocieri deloc ușoare, obștea comunei s-a oferit să pună gratuit la dispoziție locul de amplasare și materialul lemnos necesar, iar S.K.V. trebuia să asigure din resurse proprii fondurile pentru construcție, amenajare și utilare, păstrându-și apoi dreptul de administrare gratuită a cabanelor pentru un răstimp de 50 de ani¹⁵. Clădirile ridicate aveau să fie din punct de vedere juridic proprietatea comunei Cristian. La împlinirea a 50 de ani de la semnarea contractului, obștea Cristianului urma să devină și titulară a dreptului de folosință, rămânând ca până atunci clădirile să fie în utilizarea nemijlocită și neîngrădită a S.K.V. Singura taxă ce trebuia să fie plătită între timp Cristianului era o sumă de un florin (egal cu două coroane în moneda austro-ungară de după 1900), taxată fiecărui oaspete venit la tratament care beneficia de cazare în stațiune mai mult de o săptămână. După o jumătate de secol, toate drepturile S.K.V. legate de administrarea Casei de Cură urmau să ia sfârșit, prelungirea lor putând să fie obținută numai prin eventuala câștigare a unei licitații publice.

Ținând cont de această ofertă, oficialii S.K.V. au inspectat de mai multe ori locul propus, împreună cu delegați ai Cristianului, stabilind varianta optimă de amplasare a unor viitoare construcții. Fig. 2 îi prezintă dintr-o fotografie de epocă¹⁶ pe reprezentanții oficiali ai S.K.V. Carl Conradt, Robert Gutt și Albert Arz von Straussenburg lângă izvorul „Hohe Rinne”, înainte de începerea lucrărilor de construcție¹⁷.

La adunarea generală a Secțiunii Sibiu a S.K.V. din 7 iulie 1891 a fost supus analizei raportul bazat pe evaluările făcute la fața locului și pe oferta înaintată de comuna Cristian. Ținându-se seama de înlesnirile pe termen lung, precum și de pitorescul deosebit al zonei, s-a hotărât prin vot ca terenul de lângă izvorul Hohe Rinne, în suprafață totală de 60 jugăre (aproximativ 35 ha), să fie cel ales definitiv ca amplasament pentru viitoarea stațiune.

A fost apoi finalizată negocierea propriu-zisă a detaliilor contractuale. Anuarul S.K.V. din 1892 evidențiază, într-un mod de-a dreptul diplomatic, faptul că „în timpul tratativelor, comuna Cristian a dovedit permanent o receptivitate deosebită pentru însemnătatea acestui sanatoriu, fapt pentru care suntem datori cu mulțumiri deosebite obștei și bărbaților care stau în fruntea ei”¹⁸.

În realitate însă, deoarece discuțiile pentru teren cu comuna Cristian se lungiseră neașteptat de mult, Secțiunea S.K.V. Sibiu a considerat oportun să facă și comunei Rășinari o ofertă de parteneriat. S-a solicitat prin urmare și rășinărenilor luarea în discuție a cedării unui teren în munții lor, precum și a lemnului necesar pentru construcția unui

¹⁵ Kiszling 1924, p. 25.

¹⁶ Colecția dr. Mircea Dragotanu, Cluj-Napoca.

¹⁷ Casa de Cură Păltiniș s-a numit inițial *Kurhaus auf der hohen Rinne*. Ulterior, denumirea a devenit *Kurhaus Hohe Rinne*, pentru ca stațiunea însăși să preia apoi numele izvorului: *Hohe Rinne*.

¹⁸ Schuller 1892, p. 8.

sanatoriu. Anuarul S.K.V. din 1892 arată că „deoarece totuși între timp tratativele cu comuna Cristian au ajuns la un rezultat, a trebuit să ne retragem cererea către comuna Rășinari, cu mulțumiri”.

Contractul de arendare pentru vâlcea de la Hohe Rinne dintre comuna Cristian (Grossau) și Secțiunea Sibiu a S.K.V. a fost semnat la 21 noiembrie 1891, în numele S.K.V. de către F.A. Bell (președinte al Secțiunii) și Robert Gutt (secretar), iar pentru comuna Cristian de către primarul Michael Höprich și notarul Georg Græff. Din punct de vedere juridic, contractul a fost mijlocit și supervizat în bună măsură de avocatul dr. Albert Arz von Straussenburg, membru proeminent al S.K.V. și pe de altă parte curator al bisericii evanghelice din Cristian. Durata de arendare a fost fixată de la 1 ianuarie 1892 până la 31 decembrie 1941.¹⁹ Deși în momentul semnării părea a fi foarte favorabil pentru S.K.V., contractul a adus ulterior serioase necazuri asociației, împiedicând timp de mulți ani realizarea unor noi construcții și a extinderilor necesare. Dar, consecința lui cea mai nefavorabilă s-a produs pentru Asociația Carpatină la sfârșitul lui 1941, după cei 50 de ani de la semnare. Pierderea licitației pentru utilizarea în continuare a ansamblului construit în 1892-1897 avea să conducă atunci la încetarea administrării²⁰ de către S.K.V. a Casei de Cură Păltiniș, prim pas al intrării ulterioare a stațiunii în declin.

Planul inițial al complexului de clădiri de la Hohe Rinne a fost conceput de către cel care sugerase și amplasamentul sanatoriului, respectiv Gustav Conrad, „pădurarul-șef de circumscripție” din Cristian.²¹ Lucrările propriu-zise s-au desfășurat sub supravegherea unei „Comisii pentru construcția Sanatoriului”, special constituită în cadrul Secțiunii Sibiu a S.K.V. Președinția acesteia a revenit medicului militar Julius Pildner von Steinburg, iar conducerea economică a căzut în sarcina avocatului dr. Carl Conradt. Inspectorul bancar Robert Gutt, ales președinte al Secțiunii Sibiu la 18 decembrie 1891, a sprijinit și el într-un mod decisiv activitatea Comisiei de construcție.²² La startul lucrărilor, planurile întocmite de responsabilul silvic din Cristian prevedeau ridicarea unei clădiri centrale a Casei de Cură și a patru pavilioane secundare, dispuse câte două de fiecare parte a acesteia, toate amplasate pe esplanada din vecinătatea izvorului Hohe Rinne. Acestea trebuiau să li se adauge în imediata apropiere câteva clădiri mai mici pentru proceduri balneoterapeutice, pentru cazarea personalului, precum și anexe gospodărești.

Toate construcțiile au fost proiectate din lemn, material aflat la îndemână și la care S.K.V. avea acces gratuit, conform contractului cu Cristianul. Zona Mărginimii Sibiului avea după o tradiție întinsă peste secole foarte buni specialiști în meșteșugul lemnului. Prin urmare lucrările de dulgherie au fost încredințate unei echipe locale, condusă de meșterul Șerban Cruciat din Rășinari, a cărui alegere a fost cu atât mai meritorie pentru comunitatea românească din zonă cu cât inclusiv în Cristian se găseau meșteri foarte buni, sași și landleri.

În 1891, la semnarea contractului, S.K.V. spera să finalizeze construcțiile de la Hohe Rinne încă înainte de vara lui 1893. Anuarul din 1892 este elocvent în acest sens: „Acum poate să ia naștere instituția mult dorită de către publicul aflat în suferință, dăruitoare de

¹⁹ Kiszling 1924, p. 25.

²⁰ Dragoteanu 2010, pp. 46-47.

²¹ Munteanu 1980, p. 93.

²² *Jahrbuch des S.K.V.*, 1895, p. 10-11.

sănătate și pornită din idealurile unei societăți iubitoare de oameni. Putem să ne exprimăm speranța, pornind de la premiza că toți factorii interesați vor colabora bine, că sanatoriul va fi dat în funcțiune în 1893”²³.

Lucrările au început în primăvara lui 1892, an în care s-a amenajat locul și s-a pregătit cea mai mare parte a materialului lemnos necesar. Dificultățile au fost însă multe și neprevăzute. Din cauza unui incendiu în perimetrul comunei Cristian, care avusese loc în primăvara lui 1891, sătenii folosiseră ei înșiși partea de pădure repartizată pentru Hohe Rinne la semnarea contractului, fără știința organelor autorizate. Pentru a se menține cât mai mult din mediul natural al viitoarei stațiuni, lemnul necesar clădirilor a trebuit adus dintr-o pădure situată mai departe. Constructorii Casei de Cură au fost prin urmare nevoiți să organizeze transportul lemnului pe drumuri grele de la o distanță de câțiva km, mai precis din Valea Cotorești, ceea ce a presupus timp, efort și cheltuieli mult mărite în raport cu devizul preconizat inițial.

Inițial se scontase ca inclusiv bârnele rotunde să fie transportate în căruțe. Ploile torențiale de la începutul verii 1892 au desfundat însă drumul greu de munte și a trebuit să fie acceptat adusul bârnelor prin târare de către animalele de tracțiune. A crescut în consecință munca echipei de dulgheri necesară la finisări și îmbinări. Șerban Cruciat fusese angajat să lucreze în paușal și deteriorarea prin transport a lemnului i-a pricinuit multe neajunsuri. Vremea nu a fost nici ea favorabilă în vara lui 1892, capriciile muntelui spunându-și din plin cuvântul. Ploile aproape neîntrerupte din mai și iunie au desfundat drumurile pentru căruțe, iar transportul materialului lemnos de la Cotorești până pe platoul de la Hohe Rinne a devenit o muncă de Sisif. Aducerea lemnului a fost finalizată greu și cu costuri mari de către muncitorii tăietori și transportatori de lemn, angajați din satele de sub munte²⁴.

S.K.V. a trebuit să cumpere o parte din scânduri și din leături, neputând să le obțină la timp de la joagărul propriu și lipsindu-se astfel de avantajul gratuității lemnului oferit de contractul de arendare (s-au plătit pentru cumpărarea de scânduri și leături peste 2.900 fl.). Cheltuielile suplimentare la construcțiile „de roșu” au însumat nu²⁵ mai puțin de 5.200 fl., adică aproape 50% în plus față de suma prevăzută de 11.300 fl.. Devizul inițial fusese făcut cu deosebită probitate de Gustav Conrad, proiectantul clădirilor, iar depășirea lui a însemnat o grea povară pentru S.K.V.

La începutul primăverii lui 1893, S.K.V. încă mai spera să poată da în funcțiune „Sanatoriul” în vara aceluiași an. Anuarul S.K.V., publicat la începutul lui 1893, amintea: „Sperăm cu încredere că sanatoriul la care s-a lucrat tot timpul iernii [1892 spre 1893 n.n.] va putea intra în folosință până la 1 iulie [1893 n.n.]. Dar va fi el oare mult solicitat? Cine ar putea să se îndoiască de aceasta dacă se ia în considerare ce perspective deschide această instituție și modul în care va sta la dispoziția celor interesați, la tarife relativ mici. Se vor oferi adăpost, deservire și îngrijiri comode, chiar cu asistență medicală, venind în întâmpinarea numeroșilor suferinzi și doritori de refacere”²⁶.

²³ *Jahrbuch des S.K.V.*, 1892, p. 18.

²⁴ Kiszling 1924, p. 25.

²⁵ *Jahrbuch des S.K.V.*, 1893, p. 8.

²⁶ *Jahrbuch des S.K.V.* 1892, p. 9.

Un poster ilustrat prin care Secțiunea S.K.V. Sibiu făcea reclamă Sanatoriului, datând din martie 1893²⁷, avea un text elocvent și pentru principiile înalte care au stat la baza fondării Păltinișului:

„Încă acum 8 ani [1885 n.n.] Secțiunea Sibiu a S.K.V., bazându-se pe experiența existentă în ceea ce privește efectul benefic al aerului de munte asupra sănătății, cu imboldul dat de medicul militar Julius Pildner von Steinburg, a luat hotărârea ca prin construirea unui sanatoriu în climatul montan să creeze o instituție cu scopuri pur umanitare, să vină în întâmpinarea acelor suferinzi cărora medicina tradițională nu le poate da ajutor, dar totodată și a celor dornici de odihnă, oferindu-le însănătoșire și călire prin ședere mai îndelungată în climatul de altitudine.

Desăvârșirea acestui proiect a început anul trecut, în frumoșii munți ai Cristianului, la Hohe Rinne, la o altitudine de 1400 metri, construindu-se clădirile necesare, care între timp au ajuns la finalizare, putând fi predate publicului la data de 1 iulie a.c.

În stațiune se poate ușor ajunge de la Sibiu, în 5-6 ore de mers cu trăsura. Amenajările vor fi practice, cu camere prevăzute pentru un număr de 45-60 persoane și cu un restaurant care va avea datoria să ofere meniuri delicioase și totuși ieftine. Prezența garantată și permanentă a unui medic în stațiune va contribui la crearea unei senzații de siguranță pentru oaspeți și rudele acestora.

Folosirea stațiunii, care va avea scopuri pur umanitare, va fi garantată oricui, indiferent de calitatea de membru al S.K.V., de apartenența religioasă, națională sau socială și va fi datoria supremă a conducerii stațiunii să facă posibilă și șederea unor persoane cu posibilități financiare modeste. Va fi astfel creat un sanatoriu cu calități deocamdată unice în țară [Monarhia Austro-Ungară – n.a.], care va fi frecventat cu plăcere, având peisaje frumoase și țeluri turistice deosebite, un sanatoriu cu potențial de dezvoltare deosebit, în special în condițiile creării unor legături cu viitoarele colonii de vacanță și cu spitalul local [din Sibiu – n.a.]”

Estimările optimiste de la începutul primăverii lui 1893 au fost însă din nou date peste cap de dificultățile de tot felul, inerente dealtminteri oricărei lucrări de pionierat și de o asemenea anvergură. Înafara problemelor apărute la fața locului nu trebuie uitat că Păltinișul se află la o diferență de nivel de aproximativ 1000 m. față de platoul Sibiului. Pe lângă distanța de peste 35 km pe calea prin Cristian, tronsoanele abrupte și dificile ale drumului de acces au dat multe bătăi de cap la aprovizionarea cu toate materialele care trebuiau aduse de la Sibiu. Până la sfârșitul toamnei lui 1893 abia s-au putut înălța scheletul clădirii principale, o anexă și unul dintre pavilioanele secundare,²⁸ în timp ce la al doilea pavilion lateral s-a ajuns până în faza lucrărilor de compartimentare.

Din cauza acestor obstacole antreprenoriale majore s-a decis reducerea numărului de pavilioane secundare ale Sanatoriului de la patru (cât se plănuise inițial) la două, iar deschiderea pentru public a Casei de Cură, prevăzută după cum am văzut mai sus pentru 1 iulie 1893, a trebuit amânată cu un an.

În primăvara lui 1894 au fost încheiate lucrările la cel de-al doilea pavilion lateral, s-au finalizat aducțiunea de apă, o pistă de popice și clădirea destinată băilor. S-au pus la punct în detaliu instalațiile interioare ale celor trei clădiri principale, s-au zugrăvit și curățat toate

²⁷ Colecția dr. Ernst Albert, Bamberg, Germania.

²⁸ Kiszling 1924, p. 25.

camerele, au fost vopsite în ulei ferestrele și ușile, s-au finisat camerele de la mansardă. Au fost de asemenea finalizate instalațiile din clădirea pentru²⁹ băi, jgheburile acoperișurilor și teraselor, s-au construit un cuptor de pâine și o șură mare²⁹.

Secțiunea Sibiu a S.K.V. a ales pentru primele clădiri din Păltiniș un model arhitectural tirolez specific cabanelor alpine din sudul Austriei.

În timp ce pentru lucrările preliminare s-au angajat echipe de tăietori și transportatori de lemn ce proveneau în principal din satele limitrofe Rășinari și Poplaca, la construcția propriu-zisă a clădirilor (din lemn tencuit la interior cu mortar) a avut un rol esențial echipa de dulgheri români condusă de meșterul Șerban Cruciat din Rășinari, specialist recunoscut în tratarea și cioplirea lemnului³⁰.

Cabanele rezultate au reprezentat astfel o inedită asociere între frumoasa arhitectură a vilelor alpine din zona Tirolului și meșteșugul deosebit al prelucrării lemnului dovedit de constructorii români. Mare parte din îmbinările grinzilor și bânelor de lemn utilizate la clădiri s-au făcut fără cuie, rezultând o elasticitate deosebită a structurii. Nici măcar uraganul din toamna lui 1939, care a culcat la pământ zeci de hectare din pădurea³¹ înconjurătoare nu a putut clinti cabanele din lemn ridicate de Șerban Cruciat și echipa lui. Peste mai bine de trei decenii, în 1926-1928, ajutat de data aceasta de cei doi fii ai săi, Șerban Cruciat avea să construiască cu aceeași trăinicie la intrarea³² dinspre Sibiu a stațiunii clădirile Schitului Păltiniș și „Casa de odihnă” aferentă acestuia³².

Fig. 3 prezintă un aspect al centrului stațiunii din 1900. Clădirea din prim-plan (numită „Monaco”) a fost inaugurată în 1897, cele trei vile din planul secund constituiau „Casa de Cură Păltiniș”, inaugurată în 1894.

Un rol decisiv pentru ducerea la bun sfârșit a construcțiilor din anii 1892-1894 l-a avut primul președinte la nivel național al S.K.V. (în funcție între 1880-1889), avocatul dr. Carl Conradt din Sibiu, conducător nemijlocit al lucrărilor în calitate de responsabil economic al Comisiei pentru Construcția Sanatoriului (fig.4). Carl Conradt a fost cel care a girat inclusiv cu propriile-i bunuri împrumuturile luate de S.K.V. de la băncile sibiene pentru completarea fondurilor necesare la finanțarea lucrărilor de construcție și amenajare. El însuși a donat pentru *Kurhaus auf der Hohen Rinne* suma de 300 fl., considerabilă pentru³³ acea vreme, când de exemplu venitul anual total al unui învățător abia urca spre 150 fl³³.

Trebuie notat și faptul că, deși președinția Comisiei de construcție a fost atribuită formal de către Secțiunea S.K.V. Sibiu medicului militar Julius Pildner von Steinburg, marile greutăți au căzut pe resortul economic condus de Carl Conradt. De altminteri, chiar în timpul finalizării construcțiilor, colonelul Pildner a³⁴ trebuit să plece din Sibiu, fiind detașat la Zagreb pe linie militară, în interes de serviciu³⁴.

²⁹ Kiszling 1924, p. 26.

³⁰ La mai bine de trei decenii după întemeierea stațiunii, între 1926-1928, Șerban Cruciat avea să conducă împreună cu cei doi fii ai săi, Gheorghe și Ion Cruciat, lucrările de construcție ale Schitului ortodox de la Păltiniș, ctitorit de Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului.

³¹ Dragoteanu 1998, p. 117.

³² Dragoteanu 1998, p. 113.

³³ Schuller 1904 A, p. 56.

³⁴ În 1902-1903 medicul Julius Pildner von Steinburg s-a întors la Sibiu, unde a fost oaspete la cură la Hohe Rinne, petrecându-și vacanțele în stațiune împreună cu familia. Cartea lui Fr. Schuller din 1904 îl menționează în înalta postură de medic de stat-major; ulterior este menționat cu gradul de general al armatei austro-ungare.

În 1889 Carl Conradt se retrăsese din funcția de președinte al Asociației Carpatine din Ardeal (S.K.V.) special pentru a se dedica întru-totul înființării stațiunii³⁵. Datorită și efortului său neprecupețit, inaugurarea a putut să aibă loc după trei ani de muncă grea, la începutul verii lui 1894, iar contemporanii săi au fost unanimi în a-i aprecia drept esențială contribuția la acest mare succes.

Omagiul de mai târziu, adus în 1924 la aniversarea „Hohe Rinne – 30 de ani” de către inspectorul financiar Gustav Kiszling, un alt proeminent conducător al S.K.V., este grăitor pentru contribuția lui Conradt la întemeierea Păltinișului: „Greutățile și nevoile au fost aproape de nedepășit și numai unui dr. Conradt, cu energia, încrederea în scopul său și curajul până la sacrificiu al unui om care nu se speria și nu dădea înapoi nici în fața unor solicitări materiale proprii, numai lui i se poate mulțumi pentru faptul că opera grea a fost dusă la bun sfârșit...”³⁶

Comisia de construcție a sanatoriului a raportat în detaliu prin resortul ei economic toate cheltuielile făcute, *Anuarul S.K.V.* din 1895 înregistrând costurile până la nivelul fiecărui crăițar. Din analiza sumelor plătite este evident marele efort făcut la amenajarea platoului de la Hohe Rinne (lucrările de pământ au însumat 4.492 fl.), la dotarea camerelor, bucătăriei și spațiilor publice (9.562 fl.), precum și costurile implicate de volumul mare al lucrărilor de dulgherie (7.907 fl.). Transportul lemnului din Valea Cotoarești a costat nu mai puțin de 3.355 fl., în timp ce plata zilierilor folosiți inclusiv la construcția drumurilor de plimbare a însumat 3.611 fl. Materialele nelemnoase de construcție au necesitat și ele 3.473 fl., instalația de apă a costat peste 1.500 fl., ca să trecem peste multe alte sume necesare care au ridicat investiția finală făcută de S.K.V. la suma exactă de 45.238 fl. și 76 kr. O pianină de 364 fl. și un biliard costând 300 fl. („inclusiv confecționarea husei”) dau culoare bilanțului contabil întocmit „nemțește” de comisia aflată sub conducerea lui Carl Conradt³⁷.

4. Inaugurarea stațiunii: 10 iunie 1894

După toate eforturile amintite mai sus, darea în folosință publică a putut să aibă loc la începutul verii lui 1894, fiind aleasă pentru aceasta ziua de duminică 10 iunie. Festivitatea de inaugurare s-a desfășurat la Hohe Rinne. Peste o sută de participanți (între care reprezentanți ai Primăriei din Cristian, ai S.K.V. și o mică fanfară militară) au onorat evenimentul cu prezența lor. Transportul și adăpostirea acestui număr mare de oaspeți nu au fost ușoare, sarcinile aferente fiind însă îndeplinite exemplar de către Comitetul Secțiunii Sibiu a S.K.V. Invitația pentru participarea la inaugurarea Păltinișului este prezentată în fig.5³⁸.

Pe 9 iunie 1894 la amiază, un lung convoi de căruțe a plecat din Cristian, aducându-i la Hohe Rinne pe invitați. Seara aceleiași zile i-a găsit pe aceștia într-un univers montan pe care nici o locație din Ardeal nu-l mai făcuse accesibil publicului. Programul, incluzând o

³⁵ După demisia lui Conradt, Președinte al S.K.V. a fost între 1889-1901 Wilhelm Bruckner. Acestuia i-au urmat până la Primul Război Gustav Lindner (1901-1909) și Josef Georg Konnerth (1909-1914).

³⁶ Numele acestui mare iubitor al munților l-au purtat până la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial drumul dintre Păltiniș și Șanta și totodată unul dintre vârfurile Făgărașului.

³⁷ *Jahrbuch des S.K.V.* 1895, p. 15.

³⁸ Colecția Reinhold GUTT, Sibiu.

cină oferită de organizatori, a decurs foarte animat, deși spațiile de alimentare ale Casei de Cură s-au dovedit a fi strâmte pentru o participare atât de numeroasă. Serviciul la masă a fost efectuat cu deosebită amabilitate pe bază de voluntariat de câteva tinere doamne dintre invitații sosiți de la Sibiu. Capela fanfarei militare a asigurat muzica în ambianța fermecătoare a serii de vară, în atmosfera pură și încărcată de ozon a pădurii de brad. S-au ținut cuvântări, pigmentate cu mici scenete umoristice și urmate la sfârșit de dans. Către miezul nopții, în poșida atmosferei foarte vesele, a trebuit să aibă loc cu mult regret retragerea la odihnă³⁹.

În dimineața zilei de duminică 10 iunie 1894, s-au putut vizita instalațiile Sanatoriului și împrejurimile. Între timp au sosit din Cristian și din celelalte sate din vale numeroși locuitori de ambele sexe, între ei aflându-se oaspeți din administrația locală și alte oficialități. Publicul a luat loc în fața clădirii principale și a terasei acesteia. La orele 10, printr-o cuvântare înălțătoare, Robert Gutt, președintele Secțiunii⁴⁰ Sibiu a S.K.V., a dat noua instituție – *Kurhaus auf der Hohen Rinne* în folosință publică.

În discursul său de inaugurare, Robert Gutt a prezentat scopurile Casei de Cură și idealurile înalte care i-au animat pe inițiatori și susținători, făcându-i să treacă peste dificultățile majore întâmpinate la construcție. Cu vocea sa puternică și gravă, vorbind de pe terasa din fața clădirii principale, Robert Gutt (fig.6) a subliniat încă o dată contribuția avocatului dr. Carl Conradt la reușita lucrărilor. El l-a considerat pe primul președinte al S.K.V. ca „bărbatul ales de Dumnezeu, antrenat de cele mai nobile înclinații ale sentimentelor omenești” care, pentru ducerea la îndeplinire a unei dorințe puse exclusiv în slujba colectivității, nu a prețuit nici un efort pentru a trece peste marile greutăți și a ajunge la bun sfârșit⁴¹.

Preotul evanghelic al comunei Cristian, Josef Georg Konnerth⁴² (fig.7), a ținut slujba religioasă de sfințire a sanatoriului „într-un mod care se adresează inimii”. Grația divină a fost rugată să ia sub ocrotire o creație omenească unde istoria a făcut apoi de mai multe ori dovada că ruga lui Konnerth a fost cu adevărat ascultată în acea minunată zi de iunie a lui 1894. Corul bisericii săsești din Cristian împreună cu fanfara militară și cu toți participanții au încheiat partea plină de sfințenie a sărbătorii cântând *Ardeal - Pământ binecuvântat*, după care dansul, muzica și buna dispoziție⁴³ au reușit pentru prima dată să pună stăpânire pe paradisul liniștii de la Hohe Rinne.

Masa festivă a fost aranjată în sala restaurantului din clădirea principală și într-o mică încăpere alăturată acesteia. Abia au putut fi cuprinși toți participanții. Încă nu se mai văzuse în acea zonă și la o asemenea înălțime o masă atât de încărcată și de însuflețită. Banchetul a fost însoțit de mai multe toasturi venite din partea Secțiunii Sibiu a S.K.V., a Comisiei de Construcție și a altor persoane care colaboraseră la înființarea unei instituții menită să aducă din inima munților și a pădurilor de brad sănătate și multă binecuvântare. Oaspeții sosiți pentru serbarea de deschidere s-au declarat deosebit de încântați de

³⁹ Kiszling 1924, p. 27.

⁴⁰ Denumirea de *Sanatoriu* ar putea lăsa impresia că era vorba de un stabiliment exclusiv pentru bolnavi, cu regim spitalicesc. În realitate, era vorba despre o casă de cură balneară, dedicată atât celor sănătoși cât și suferinzilor de boli cronice cu indicații medicale bine stabilite și fundamentate.

⁴¹ Kiszling 1924, p. 27.

⁴² Preotul Josef Georg Konnerth a fost și un membru proeminent al S.K.V., președinte pe țară al Asociației Carpatine între 1909-1914.

⁴³ Kiszling 1924, p. 28.

instalațiile Sanatoriului și de frumoasele sale împrejurimi, iar mulți dintre ei au revenit apoi la Hohe Rinne pe parcursul a zeci de ani, devenind fideli prieteni și oaspeți ai stațiunii⁴⁴.

La ora 4 după-amiază a fost organizată plecarea către casă, caravana plină de bucurie tulburând liniștea pădurii și apoi a fânețelor de pe Vălare, înspre Cristian. Seara, între orele 8 și 9, oaspeții au putut ajunge la căminele lor, fără să intervină vreun accident. Participanții la frumoasa inaugurare au avut multe motive să păstreze amintirea unei sărbători deosebit de reușite și să rămână cu dorința de a reveni ca oaspeți la Hohe Rinne. Laudele neprecupețite și recunoașterea unei realizări aflate peste așteptări au fost adresate în primul rând Sanatoriului, amenajărilor și împrejurimilor sale. Mulți participanți fuseseră surprinși într-un mod deosebit de plăcut de ceea ce au găsit acolo și au profețit un viitor strălucit pentru Casa de Cură Păltiniș - „Kurhaus auf der Hohen Rinne”⁴⁵.

Cele trei clădiri destinate oaspeților cuprindeau încăperi înalte, spațioase, care puteau fi încălzite. Având fiecare între unu și patru paturi, camerele puteau adăposti concomitent până la optzeci de persoane, cărora li se asigura atât serviciul hotelier complet, cât și posibilitatea unor⁴⁶ tratamente sub supraveghere medicală (băi reci, masaj, inhalații, kinetoterapie etc.). Este de remarcat faptul că, în timp ce ambele pavilioane laterale erau exclusiv constituite din încăperi pentru cazarea oaspeților, clădirea principală cuprindea pe lângă camere de locuit și toate spațiile destinate administrației (pentru Inspectorul S.K.V., Mama Casei, micul serviciu⁴⁷ poștal) sau folosirii comune (sala de mese, salonul pentru lecturi și jocuri de societate).

Planul arhitectural al celor trei clădiri de la *Kurhaus auf der Hohen Rinne* prezentat de un prospect de reclamă din 1899⁴⁸ evidențiază caracterul public alocat numai pentru parterul clădirii principale. Acesta includea spații pentru servirea mesei și activități recreative de cabană, celelalte încăperi fiind exclusiv destinate cazării oaspeților veniți la tratament.

Culoarea lăsată la exterior grinzilor de lemn a fost la început apropiată de cea naturală, după cum apare și în ilustratele de epocă. Actuala culoare neagră, contrastând în mod plăcut cu roșul în care s-au vopsit ramele traforate ale ferestrelor, a fost o soluție aleasă ulterior. O idilică transplantare a farmecului tirolez pe platoul de la Hohe Rinne era completată încă de la început de amenajarea unei fântâni arteziene chiar în dreptul clădirii principale, pe platoul din fața Casei de Cură. Păstrăvi aduși primăvara⁴⁹ din Valea Dănesii unduiau peste vară în apa ei spre deliciul copiilor și nu numai al lor.

5. Asigurarea suportului financiar al lucrărilor de construcție

Fonduri importante necesare pentru amenajarea terenului, înălțarea primelor clădiri și dotarea acestora au fost procurate prin colecte publice, încasări ale serbărilor și conferințelor organizate de S.K.V., dar au trebuit în final să se bazeze și pe donații sau împrumuturi ale instituțiilor de credit din Sibiu. Un apel către posibili susținători financiari ai înființării

⁴⁴ Kiszling 1924, pp. 28-29.

⁴⁵ Kiszling 1924, p. 29.

⁴⁶ Abraham 1898, p. 33.

⁴⁷ Dragotescu 1998, p. 179.

⁴⁸ Section Hermannstadt des S.K.V. 1899, p. 2

⁴⁹ Dragotescu 1998, pp. 86-87.

stațiunii inserat în anuarul S.K.V. din 1893 sublinia⁵⁰ : „Chiar dacă costurile au depășit într-un mod însemnat pe cele preliminate, sanatoriul nu a fost totuși pus sub semnul întrebării, căci Lessing spune: *Numai acele cauze se pierd, pe care omul le abandonează*. Dar noi nu am părăsit cauza! Am ținut și mai strâns de datoria noastră să ne continuăm opera, chiar și cu cele mai mari sacrificii și să facem posibil ca o instituție atât de importantă pentru starea sănătății noastre, plină de putere de viață, susținută până acum de favorul opiniei publice, să nu se înece în ultimul stadiu al construcției sale, ci să urce din ce mai mult spre o dezvoltare prosperă.

Dar ca acest scop să poată fi atins, adresăm prietenilor și donatorilor noștri binevoitori, cât și tuturor instituțiilor și corporațiilor noastre care desfășoară scopuri umanitare și culturale, chiar și înafara Sibiului, rugămintea ca și în viitor să ne acorde participarea și sprijinul lor.

Sanatoriul nu este numai de importanță locală, ci este destinat cel puțin regiunii ardelenne a patriei noastre, unde nu a existat până acum o astfel de instituție care să fie în serviciul tuturor, fără deosebire de stare, naționalitate sau religie”.

Un suport major pentru înființarea și dezvoltarea Păltinișului a fost reprezentat de puterea economică a Sibiului, în primul rând de cea a comunității germane. La 1890 Sibiul număra aproape 21.500 locuitori, în proporție de 90% sași, având deja legătură de cale ferată spre Avrig (din sept. 1892), iar mai târziu spre Cîsnădie (aug. 1894) și Vințu de Jos (sept. 1897). În noiembrie 1895 s-a pus în funcțiune primul telefon din Sibiu, în martie 1898 va avea loc prima proiecție cinematografică, iar la 6 iulie 1899 va trece prin Sibiu primul automobil. O societate pe acțiuni înființată în mai 1895 a construit în doar un an și jumătate pe Valea Sadului prima uzină electrică din țară (inaugurată în decembrie 1896)⁵¹. O puternică activitate meșteșugărească și industrială făcuse din Sibiu cel mai important centru economic din sudul Ardealului. Universitatea Saxonă și instituții bancare cu potențial deosebit aveau un rol important în cristalizarea direcțiilor în care se îndrepta modernizarea orașului. Între bănci trebuie amintite cele ale sașilor (Hermannstadter Allgemeine Sparkassa – Case de Economii și Bodenkreditanstalt - Institutul de credit agricol), precum și Banca Românească „Albina”. O intensă prezență religioasă, marcată de găzduirea episcopului reformat al sașilor și de cea a mitropolitului ortodox român își punea și ea amprenta asupra atmosferei culturale și sociale a Sibiului din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea.

Costul total al lucrărilor (până la inaugurarea din 10 iunie 1894) a fost foarte mare pentru acele timpuri, ridicându-se după bilanțul contabil la peste 45.200 fl. (90.400 K. în moneda austro-ungară de după 1900), undeva aproape de valoarea în epocă a o sută de kilograme de aur. Era o sumă greu de procurat în condițiile sfârșitului de secol XIX. Cu toată susținerea financiară venită în principal de la comunitatea sașilor și în pofida prestigiului deosebit al S.K.V., în rândul acestora, mai puțin de 19.000 fl. au putut să fie acoperiți din fondurile colectate, restul de peste 26.200 fl. fiind credite cu sau fără dobândă care trebuiau rambursate ulterior. Un fapt notabil este că aceste împrumuturi au fost obținute cu garanția avocatului dr. Carl Conradt, care le-a girat la bănci cu propria sa avere⁵².

⁵⁰ *Jahrbuch des S.K.V 1893*, p. 9.

⁵¹ Sigerus 1997, pp. 69-72.

⁵² Raportul Comisiei de construcție a Sanatoriului, în *Jahrbuch des S.K.V 1895*.

O contribuție juridică și financiară importantă au avut și Carl Wolff (director la Hermannstadter Allgemeine Sparkassa) și avocatul Albert Arz von Straussenburg. Acesta din urmă fusese unul dintre cei care au conceput și negociat contractul pentru construcția Păltinișului, devenind ulterior membru al Comisiei Sanatoriului și sprijinind în mod susținut colectarea de fonduri pentru acesta. Banii au provenit în cea mai mare parte de la comunitatea sașilor, în special prin intermedierea Casei Generale de Economii (Hermannstadter Allgemeine Sparkassa – 16.700 fl.), a Institutului de Credit Funciar (Bodenkreditanstalt – 5.425 fl.) și a Universității Saxone⁵³ (cu un împrumut de 5.000 fl.), dar sunt de evidențiat și alte contribuții⁵⁴.

Între acestea, amintim participarea meritorie a Băncii sibiene „Albina” a românilor ardeleni. Aflată sub conducerea lui Partenie Cosma, aceasta a donat pentru *Kurhaus auf der Hohen Rinne* un total de 1.200 fl. Suma poate părea mică, dar în acea perioadă populația românească din Transilvania trăia în majoritatea ei în condiții grele. În pofida discrepanțelor materiale sau confesionale, relațiile între sași și românii din Sibiu erau constant bune, ei făcând de mai multe ori front comun împotriva politicii de maghiarizare promovată din ce în ce mai agresiv de către autoritățile de la Budapesta. O coincidență semnificativă este faptul că la 10 iunie 1894, în chiar ziua inaugurării Păltinișului, cel mai important ziar german din Sibiu, „Hermannstadter Zeitung”, publica pe prima pagină o declarație a sașilor de susținere a memorandiștilor români din Cluj.

Dintre persoanele particulare au existat mulți donatori de toate naționalitățile și confesiunile din Ardeal. Între cei care au susținut sanatoriul cu sume mai importante s-au înregistrat în special persoane înstărite din rândul sașilor. Amintim aici pe Albert Arz von Straussenburg (70 fl.), Daniel Ärtner (100 fl.), Friedrich Baumann (100 fl.), Heinrich Baumann (100 fl.), E. A. Bielz (70 fl.) Johann Billes (70 fl.), Traugott Binder (160 fl.), Wilhelm Bruckner (110 fl.), Carl Conradt (300 fl.), Josef Drotleff (80 fl.), Sigmund Ferderber (160 fl.), U. Fonn (104 fl.), Karl Gebbel (80 fl.), Robert Gutt (70 fl.), Abel Hedenberg (170 fl.), Fr. Herbert (200 fl.), C.F. Jickeli (150 fl.), Michael Kabdebo (110 fl.), Peter Kabdebo (110 fl.), Heinrich Kästner (80 fl.), Johann Kansfer (70 fl.), C. W. Krafft (70 fl.), Franz Michaelis (70 fl.), Oskar Meltzl von Lomnitz (70 fl.), dr. Karl Müller (150 fl.), Peter Nedelkovits (70 fl.), Fr Ongbert (80 fl.), Ludwig Pankievicz (100 fl.), dr Julius Pildner von Steinburg (110 fl.), baron Eugen von Salmen (80 fl.), Friedrich Schreiber (90 fl.) Friedrich Schüller (70 fl.), Karl Wolff (140 fl.), J.F. Zeibig (110 fl.). Lista detaliată a donatorilor, incluzând și cele mai mici contribuții ne-a fost lăsată de dr. Friedrich Schuller

⁵³ *Universitas Saxonum* – Universitatea Națiunii Săsești a fost constituită în anul 1486, ca o uniune administrativă și de drept, autonomă, care asigura tuturor sașilor de pe „pământul crăiesc” privilegiile date prin diploma regelui Andrei (Bela) al II-lea. În 1583, pe timpul principelui Stefan Bathory, Universitatea Săsească a obținut legiferarea vechilor reguli referitoare la comunitatea sașilor. Sub numele de „dreptul țării proprii” (*Eigen Land Recht*) aceste norme de drept au supraviețuit până în 1853. Prin modificarea legislației maghiare intervenită în 1876, vechiul teritoriu al Universității Săsești a fost dizolvat, aceasta transformându-se de facto într-o fundație care administra bunurile din veniturile cărora erau întreținute instituțiile culturale săsești. Istoricii sași apreciază că acela a fost momentul în care a încetat statutul de națiune al sașilor și a început perioada statutului lor de minoritate națională. După 1876 Biserica Evanghelică de confesiunea Augsburg a rămas singurul simbol al unității sașilor (Ciobanu 2001, p. 30).

⁵⁴ Schuller 1904 A, pp. 54-62.

în cartea sa comemorând în 1904 10 ani de la inaugurarea Casei de Cură Păltiniș⁵⁵. Secțiunile locale ale S.K.V. au sprijinit și ele pe măsura posibilităților inițiativa construirii unui așezământ balnear de către colegii lor din Sibiu. Au venit astfel 56 fl. de la Secțiunea Sighișoara, 88 fl. de la Sebeș, 120 fl. de la Viena, 48 fl. de la Bistrița, 60 fl. de la Orăștie. Balurile special organizate pentru strângerea de fonduri în 1886-1888 și 1892-1893 au colectat la Sibiu suma considerabilă de 3.295 fl. Instituții publice din Sibiu și câteva asociații care și-au încetat activitatea au donat și ele aproape 1.800 fl. Colaborarea tuturor celor interesați de reușita proiectului a lăsat deoparte toate orgoliile locale. Încă din 1896 Secțiunea Brașov (care de la bun început a rivalizat cu cea din Sibiu pentru titlul de cea mai puternică din S.K.V.) a inclus cu mândrie pe propriile legitimații de membru⁵⁶ o reclamă pentru *Kurhaus auf der Hohen Rinne*, marea realizare a colegilor din Sibiu (fig.8).

Am amintit aceste detalii financiare pentru a sublinia imensul efort organizatoric și material de care au trebuit să dea dovadă Secțiunea Sibiu a S.K.V. și departamentul economic al Comisiei pentru construcția Sanatoriului în demersurile necesare la finanțarea lucrărilor. S.K.V. a fost o organizație non-profit. Întemeierea Păltinișului a reprezentat întru totul o acțiune lipsită de dorința de a se obține câștiguri financiare și aceasta ne face să aducem și astăzi un omagiu celor care au sprijinit stațiunea de-a lungul anilor pe măsura posibilităților. Recunoștința tuturor celor care se vor bucura vreodată de binefacerile și liniștea Păltinișului trebuie îndreptată însă în primul rând către cei care au înființat stațiunea. Munca și generosul lor suport de ordin social și financiar au fost realmente închinare nu numai contemporanilor, ci și generațiilor ce aveau să vină.

Textul inclus în Raportul Comisiei de Construcție publicat de anuarul S.K.V. din 1895 reprezintă o adevărată declarație de principii a întemeietorilor Păltinișului:

„Opera este acum terminată și a făcut o probă pe deplin satisfăcătoare în primul ei sezon de vară din 1894. Dacă de la începutul proiectului până acum ea a fost un copil al durerii pentru Secțiune, dacă realizarea ei îndelungată s-a făcut numai prin depășirea cu greu a obstacolelor nemaipomenite și printr-o grijă epuizantă, vrem să sperăm că va veni și acel timp când Secțiunea se va putea gândi cu îndreptățită mândrie la reușita sa operă.

Aceasta trebuie să fie nu numai o simplă stațiune climaterică, ci din ce în ce mai mult să ajungă a fi prețuită ca un institut valoros de balneoterapie, care va fi preamărit ca o adevărată binefacere pentru Sibiu și chiar pentru cercuri mai îndepărtate. Fie ca Secțiunea să îngrijească și să exploateze cu toată dragostea și sollicitudinea această realizare atât de importantă a ei, astfel încât să-i fie îndeplinit scopul de folosință publică. Ea nu va face în nici un caz aceasta doar pentru a rămâne activă și pentru a-și considera sarcina dusă la îndeplinire.

Pe lângă meritul de a fi adus la viață o instituție de activitate publică, în domeniul de activitate de mult ales – munții, fără îndoială că S.K.V. trebuie să se aibă în vedere și crearea unui cadru deosebit de potrivit și pentru cerințele turismului...”⁵⁷.

⁵⁵ Schuller 1904 A, pp. 54-62.

⁵⁶ Colecția dr. Mircea Dragotescu, Cluj-Napoca.

⁵⁷ *Jahrbuch des S.K.V.* 1895, pp. 10-11.

BIBLIOGRAFIE / BIBLIOGRAPHY

- Abraham 1898 Wilhelm Abraham "Eine Ausflug nach Hohe Rinne", în *Jahrbuch des S.K.V. 1898*, Hermannstadt.
- Ciobanu 2001 Vasile Ciobanu, *Contribuții la cunoașterea istoriei sașilor transilvăneni 1918-1944*, Editura hora, 2001, Sibiu.
- Nicolae 1965 Liviu Nicolae (L.N. BEST): "Hohe Rinne and Bistra - Notes on the Local Stamps", în *The Cinderella Philatelist*, London, vol.5, nr. 3, iulie 1965; nr. 4, octombrie 1965.
- Dengel, 1947 Ludwig Dengel *Istoria oficiilor poștale particulare și mărcile lor, foste în circulație pe teritoriul României de astăzi*, Editura autorului, Sibiu, 1947.
- Dragoteanu 1998 Mircea Dragoteanu, *Istoria Poștelor Locale Transilvane*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 1998.
- Dragoteanu 2008 Mircea Dragoteanu: *Istoria Poștelor Locale Transilvane*, Editura Alma-Mater, Cluj-Napoca, 2008.
- Dragoteanu 2010 Mircea Dragoteanu: *Istoria Poștelor Locale Transilvane*, Teză de doctorat în istorie, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, decembrie 2010.
- Heltmann, Roth 1990 Heinz Heltmann, Helmuth Roth, *Der Siebenbürgische Karpatenverein 1880 – 1945*, Wort u. Welt Verlag, Thaur bei Innsbruck, 1990.
- Kiszling 1924 Gustav Kiszling, *Dreizig Jahre „Hohe Rinne”*, în *Jahrbuch des S.K.V. 1924*, Sibiu.
- Munteanu 1980 Emanoil Munteanu, *Istoria poștală a Sibiului*, Editura Revistei Transilvania, Sibiu, 1980.
- Schuller 1892 Gustav Schuller, "Kurhaus auf der hohen Rinne", în *Jahrbuch des S.K.V. 1892*.
- Schuller 1904 Friedrich Schuller, "Zur Entstehung und Geschichte des Kurhauses", în *Kurhaus auf der „Hohen Rinne” - Zur Erinnerung an das zehnjährige Bestehen des Kurhauses*, tipografia Krafft, Hermannstadt / Sibiu, 1904.
- Schuller 1904 A Friedrich Schuller, "Verzeichnis der Gründerbeiträge und Widmungen für den Bau des Kurhauses auf der hohen Rinne", în *Kurhaus auf der „Hohen Rinne” – Zur Erinnerung an das zehnjährige Bestehen des Kurhauses* (sub red Friedrich Schuller), Tipografia Krafft, Hermannstadt / Sibiu, 1904.
- Section Hermannstadt des S.K.V. 1899 Section Hermannstadt des S.K.V, *Das Kurhaus „Auf der hohen Rinne” ein höhenklimatischer Kurort, in Grossauer Gebirge*, 1899, Hermannstadt / Sibiu.
- Sigerus 1997 Emil Sigerus, *Chronik der Stadt Hermannstadt 1100-1929*, ediția în limba română – *Cronica Orașului Sibiu*, Editura Imago, Sibiu, 1997.
- Voicu-Vedea 1995 Victor Voicu-Vedea, *Păltiniș și împrejurimile*, Editura Nova, Sibiu, 1995.

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6

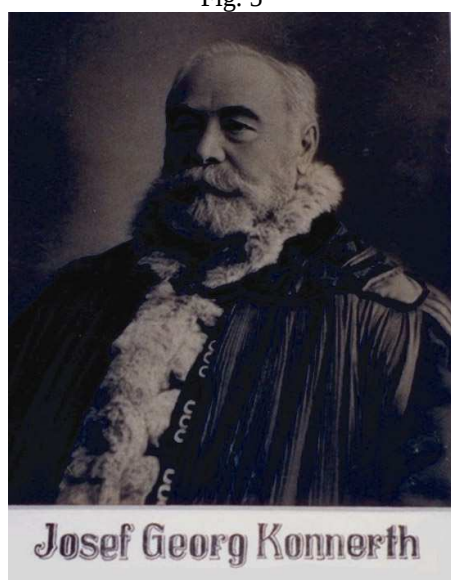

Fig. 7

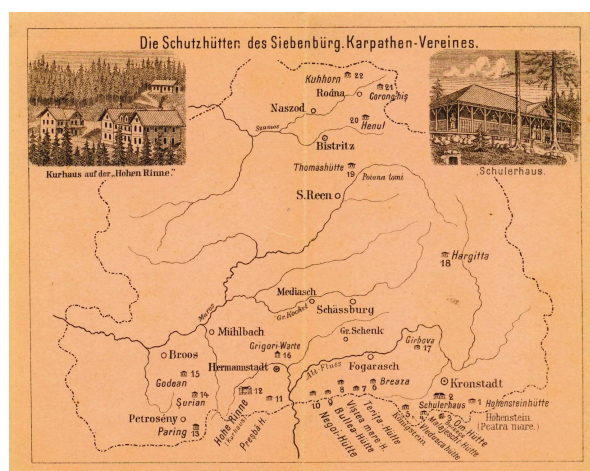

Fig. 8

